

3. Правила щодо фінансування політичних партій. Прийняті Венеціанською Комісією на своєму 46-му пленарному засіданні у Венеції 9–10 березня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://crimcor.rada.gov.ua/komzloch/control/uk/publish/article.jsessionid=DCB18A3AA744DB458FFEC474D147FA17?art_id=48947&cat_id=46352.

4. Оціночний звіт по Україні. Прозорість фінансування партій. Для затвердження GRECO на 52-му Пленарному засіданні (Страсбург, 17–21 жовтня 2011 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oblrada.pl.ua/uploads/kor/greco-eval-iii-rep-2011-1e-theme-ii-ukr-0.pdf>.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції : Закон України від 8 жовтня 2015 р. № 731-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 49–50. – Ст. 449.

6. Кучер Ю.А. Объект преступления как системообразующий элемент основания уголовной ответственности / Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС ім. 10-річчя незалежності України. – 2002. – Спец. вип. у двох частинах. – Ч. 1. – С. 5–9.

7. Основні питання загального вчення про склад злочину / М-во вищ. і серед. спец. освіти УСРС; КДУ. К. : Вид-во Київ. ун-ту. – 1964. – 188 с.

8. Кудрявцев В.М. Общая теория квалификации преступлений / 2-е изд., перераб. и доп. М. : Юристъ. – 1999. – 471 с.

9. Гаухман Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика [Текст] / Л.Д. Гаухман. – М. : АО «Центр ЮрИнфоР», 2001. – 316 с.

10. Дорохіна Ю.А. Розвиток поняття об'єктивної сторони складу злочину та його теоретичні основи / Ю.А. Дорохіна // Юридична наука. – 2013. – № 8. – С. 49–55.

11. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

12. Стурова Т.С. Проблеми юридичної техніки на прикладі ст. 159-1 КК України / Законодавство кримінально-правового напрямку : стратегія, тактика, техніка. Шості юридичні читання: матеріали наук. конф. студентів, аспірантів і молодих учених (ОНУ ім. І.І. Мечникова, кафедра кримінального права, кримінального процесу і криміналістики, 24 квітня 2009 р.) / М-во освіти і науки України; Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова; уклад.: Є.Л. Стрельцов, І.С. Доброход. – О. : Астропринт. – 2009. – С. 72.

13. Про політичні партії в Україні : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2365-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 118.

14. Щодо відповідальності за порушення правил фінансування політичних партій і виборчих кампаній [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravo.org.ua/ua/news/20871786-schodo-vidpovidalnosti-za-porushennya-pravil-finansuvannya-politichnih-partiy-i-viborchih-kampaniy>.

УДК 343.373

ШИЯН О.Ю.

ГЕНЕЗА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЦІЛЬОВЕ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ, ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ ЧИ НАДАННЯ КРЕДИТІВ ІЗ БЮДЖЕТУ БЕЗ ВСТАНОВЛЕНИХ БЮДЖЕТНИХ ПРИЗНАЧЕНЬ АБО З ЇХ ПЕРЕВИЩЕННЯМ

Статтю присвячено проблемі генези як складника соціальної зумовленості кримінальної відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів із бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням. Цю генезу поділено на чотири основних її етапи – 1) етап виникнення кримінальної відповідальності за казнокрадство у вітчизняному кримінальному законодавстві (середина XVIII – перша половина XIX ст.); 2) етап розвитку кримінальної відповідальності за розкрадання у сфері державної та громадської служби (середина XIX – початок XX ст.); 3) етап кваліфікації нецільового використання бюджетних коштів як розкрадання та/або службових (посадових) злочинів (XX ст.); 4) етап встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про бюджетну систему (кінець XX – початок XXI ст.).

Ключові слова: генеза, соціальна зумовленість, кримінальна відповідальність, казнокрадство, порушення законодавства, бюджетна система, нецільове використання, бюджетні кошти.

© ШИЯН О.Ю. – аспірант кафедри кримінального права (Класичний приватний університет), старший викладач кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права (Запорізький національний технічний університет)

Стаття посвячена проблемі генезису як складової соціальної обумовленості уголовної відповідальності за нецелісвоє використання бюджетних средств, осуществление расходов бюджета или предоставление кредитов из бюджета без установленных бюджетных назначений или с их превышением. Этот генезис разделен на четыре основных его этапа – 1) этап возникновения уголовной ответственности за казнокрадство в отечественном уголовном законодательстве (середина XVIII – первая половина XIX в.) 2) этап развития уголовной ответственности за хищение в сфере государственной и общественной службы (середина XIX – начало XX в.); 3) этап квалификации нецелісвоє использования бюджетных средств как хищения и/или служебных (должностных) преступлений (XX в.); 4) этап установления уголовной ответственности за нарушение законодательства о бюджетной системе (конец XX – начало XXI в.).

Ключевые слова: генезис, социальная обусловленность, уголовная ответственность, казнокрадство, нарушение законодательства, бюджетная система, нецелісвоє использование, бюджетные средства.

The article is devoted to the genesis of social conditioning as part of criminal liability for misuse of budgetary funds expenditure budget or loans from the budget without a set budget allocations or their excess. This genesis is divided into four main stages of: 1) the emergence stage of criminal liability for theft in domestic criminal law (the middle of the 18th – early 19th centuries); 2) the stage of criminal liability for theft in the civil and public service (mid 19th – early 20th centuries); 3) qualification stage misuse of budget funds as theft and/or officials crimes (20th centuries); 4) the stage of establishing criminal liability for violations of the law on the budget system (end of 20th – beginning of 21st centuries).

Key words: genesis, social conditioning, criminal liability, theft, violation of laws, budget system, misuse, budgetary funds.

Вступ. Соціальна зумовленість кримінально-правових норм полягає в історичних, організаційних, політичних, економічних, психологічних, моральних та інших чинниках, що зумовлюють необхідність внесення норм до кримінального законодавства та прогнозування їх розвитку [1, с. 112–121].

На нашу думку, доцільно дослідити історичний чинник соціальної зумовленості кримінальної відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів із бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (далі для скорочення викладення – «нецільове використання бюджетних коштів...»). Це дослідження базується на вивченні праць, присвячених розвитку кримінального права, А.А. Герцензона, Ш.С. Грінгауза, Н.Д. Дурманова, М.М. Ісаєва [2], В.Г. Кундеуса [3], П.П. Михайленка [4], І.Я. Терлюка [5], О.В., Тихонової [6], І.О. Трубіна [7] та інших вчених, а також на аналізі нормативних документів відповідного історичного проміжку часу.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення правового аналізу генезису як складової соціальної зумовленості кримінальної відповідальності за «нецільове використання бюджетних коштів...».

Результати дослідження. Аналізуючи джерела кримінального права за часів Києво-руської держави, Литово-руської держави, у складі якої перебувала більша частина українських земель, а також Запорізького козацтва, можна стверджувати, що в цей період не існувало норм, що прямо передбачали покарання за злочини проти системи бюджетного регулювання.

Генезис кримінальної відповідальності за «нецільове використання бюджетних коштів...».

Перший етап – виникнення кримінальної відповідальності за казнокрадство у вітчизняному кримінальному законодавстві (середина XVIII – перша половина XIX ст.). Найвідомішою з кодифікацій українського права першої половини XVIII ст. були «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.). Цей акт вважають визначною пам'яткою кодифікації законів, а також основним джерелом кримінального права того часу. О.В. Тихонова зазначає, що перші згадки про злочинні діяння, що загрожували цілісності бюджетної системи на теренах нашої держави, містилися в статті 11 «Про вкрадення в Государевому дворі та про викрадачів казни» цього нормативного акта [6, с. 6]. Але вважаємо доцільним погодитись із В.Г. Кундеусом, який відносить ці норми, передбачені в статті 11 «Про вкрадення в Государевому дворі та про викрадачів казни» глави 24 «Про злочини і покарання і кари їх, а також про інше у справах статейних» цього акта, до тих, що встановлюють відповідальність за викрадення [3, с. 93].

Другий етап – розвиток кримінальної відповідальності за розкрадання у сфері державної та громадської служби (середина XIX – початок XX ст.). Одним із джерел кримінального права другої половини XIX ст., що діяло в Україні, було «Уложення про покарання кримінальні й виправні» (далі для скорочення викладення – «Уложення...»), затверджене у 1845 р., нові редакції 1866 р. і 1885 р.

[8, с. 348–349]. В «Уложенні...» зазначалися злочини, що опосередковано частково походили на суспільно небезпечні діяння проти бюджетної системи.

Відповідно до ст. 354 «Уложення...» встановлювалась кримінальна відповідальність чиновників та осіб, які перебували на службі та яким були ввірені по службі казенні або приватні речі, грошові суми, банківські білети, облігації тощо, за користування або вживання ввіреного їм майна чи доходів з нього на свої власні видатки або зменшення ними інших без дозволу керівництва чи присвоєння собі або розтрату цього майна чи доходів. Умовами пом'якшення кримінальної відповідальності та покарання за цей злочин було повне або часткове повернення взятого, привласненого чи розтраченого майна до або після викриття зловживання особи.

Згідно зі ст. 358 цього акта передбачалась кримінальна відповідальність осіб, в управління яких перебували доходи, за умисний запис у прибуткову книгу меншої суми, ніж надійшла, нездійснення запису щодо прибутку або запис у видатковій книзі більшої суми, ніж витрачено.

У ст. 477 «Уложення...» містилося покарання за видачу грошей раніше встановлених законами строків без особливого на це дозволу, а також кваліфікуюча ознака – вчинення таких дій з корисливих мотивів.

В «Уложенні...» (ст. 481) визнавалися також винними у підлогах у справах служби 1) особи, які у прибуткових або видаткових книгах виражають аркуші або підмінюють їх чи роблять в них підчистки або поправки без дотримання встановлених для цього прав; 2) особи, які умисно знищили або приховали видані їм шнурові книги чи прийняли від приватних осіб квитанції про отримання грошей.

Також у цьому законі у ст. 483 містилась норма про відповідальність прибутково-витрачальників, яким ввірено зберігання сум, спрямованих для видачі платні чиновникам та на канцелярські витрати, за недбалість у їх зберіганні та за протизаконне використання їх на особисті потреби. Крім того, і канцелярські чиновники, які обрали винних на цю посаду, зобов'язувались нести відповідальність за розмір недостачі, що неможливо стягнути із прибутково-витрачальників.

У ст. 484 «Уложення...» закріплювалась відповідальність за ситуації, не визначені саме в цьому відділенні або в інших постановках про обов'язки та відповідальність скарбників та інших чиновників, яким ввірялося збирання грошових сум, за будь-яке упушення або зловживання у здійсненні своєї посади [9, с. 92–93, 124–125].

Проведене історико-правове дослідження дає змогу дійти висновків, що у нормах «Уложення...» сформувалися задатки ознак злочинів у сфері державної та громадської служби, деякі з яких розвинулися, зокрема, у сучасний склад злочину про «нецільове використання бюджетних коштів...». Це такі ознаки, як

1) родовий об'єкт – суспільні відносини у сфері державної та громадської служби; предмети злочинів (залежно від конкретного злочину) – казенні або приватні речі, грошові суми, банківські білети, облігації; ввірене майно чи доходи з казенного чи приватного маєтку;

2) об'єктивна сторона – різні ознаки залежно від злочину, що характеризуються нецільовим використанням грошових коштів (незалежно від того, з яких мотивів вони були витрачені не за призначенням), а також використання коштів у більших розмірах, ніж затверджені уповноваженими органами;

3) суб'єкт злочину – спеціальний; це службова особа (чиновник, скарбник, прибутково-витрачальник; особи, які перебували на службі та яким були ввірені по службі казенні або приватні речі, грошові суми, банківські білети, облігації; інші особи, на яких покладені певні обов'язки з державної чи громадської служби);

4) суб'єктивна сторона – для певних злочинів, зокрема, у п. 2 абз. 1 ст. 481 «Уложення...» – вина у формі умислу; у ч. 2 ст. 477 «Уложення...» – корисливі мотиви як кваліфікуюча ознака цього злочину.

Кримінальне право України XVIII – середини XIX ст. характеризується імплементацією кримінально-правових норм Російської Імперії та їх майже повною асиміляцією. На протязі цього проміжку часу злочинні посягання на державний бюджет країни існували лише як казнокрадство, тобто зазіхання уповноважених на управління коштами осіб та використання їх за власним розсудом на невизначені цілі.

І.О. Трубін зазначає про спільні риси між казнокрадством та порушенням законодавства про бюджетну систему. Серед них він виділяє такі схожі ознаки злочинів, як

а) об'єктивна сторона – нецільовий характер використання грошових коштів (незалежно від того з яких мотивів вони були витрачені не за призначенням), а також використання коштів у розмірах більших, ніж затверджені уповноваженими органами;

б) суб'єкт злочину – службова особа (відповідно в періоді, що досліджується – урядовець), що наділена правом здійснювати діяльність, пов'язану з виконанням бюджету або казни та розпорядженням цими коштами [7, с. 18].

Таке судження потребує доповнення стосовно того, що з об'єктивної сторони злочин, передбачений ст. 210 КК, є лише однією із форм казнокрадства. Останнє містить у собі, крім цієї форми, також

і інші, зокрема, викрадення, привласнення, розтрату казни або заволодіння нею шляхом зловживання службовим становищем тощо. Сучасне «нецільове використання бюджетних коштів...» охоплює, крім коштів, що включаються до державного бюджету, також кошти місцевих бюджетів. Тобто злочин, передбачений ст. 210 КК, не є абсолютно тотожним казнокрадству. У них є як спільні ознаки, так і суттєві відмінні риси.

Третій етап – кваліфікації нецільового використання бюджетних коштів як розкрадання та/або службових (посадових) злочинів (XX ст.). У буремні роки революційних потрясінь 1917–1920 рр. Україна отримала незалежність і сформувала Державний бюджет. Він був затверджений Радою Народних Міністрів УНР 24 січня 1919 р., але для його виконання часу вже не залишалось, адже вже 2 лютого 1919 р. уряд Директорії евакуювався у Вінницю, а потім перебрався у Тернопіль. Розпочався період роздроблення України. На більшій частині України встановилася радянська влада, і країна ввійшла до складу Російської Федерації. На заході України на той час відбувалося возз'єднання ЗУНР та УНР. Виникли проблеми, серед яких – коригування Державного бюджету, курсів обміну валют у взаєморозрахунках, приведення у відповідність податкової системи та інші. На жаль, незалежна, демократична держава Україна протрималась недовго – країна ввійшла до складу СРСР [10, с. 57].

Розглядаючи цей історичний етап розвитку кримінального права, варто зазначити, що основними кодифікованими джерелами були Кримінальний кодекс УСРР 1922 р. та Кримінальний кодекс УСРР (пізніше УРСР) 1927 р.

Ці нормативні акти були прийняті в період особливих історичних подій, тому їхній зміст повністю відображав необхідність у встановленні кримінальної відповідальності за ті діяння, що були актуальними на той час. Кримінальний Кодекс УСРР 1922 р. містив глави, що передбачали і посадові (службові) злочини та господарські злочини, але норм, які прямо би передбачали відповідальність за «нецільове використання бюджетних коштів...», не мав. Можна припустити, що такі дії за наявності інших ознак таких складів злочинів кваліфікувалися за статтями, що були у КК УСРР 1922 р. Наприклад, такі дії за наявності підстав кваліфікувалися за ст. 186 КК УСРР 1922 р. як привласнення або розтрата посадовою особою майна, ввіреного їй за посадою [4, с. 487]. Об'єктом цього злочину були майнові відносини. Предметом злочину визначалося майно, ввірене посадовій особі за посадою. Проте інших ознак цього майна, зокрема його вартості, не визначалося. Об'єктивна сторона цього злочину полягала у суспільно небезпечному діянні у формі 1) привласнення, або 2) розтрата майна. Інших ознак об'єктивної сторони у диспозиції цієї норми визначено не було. Суб'єкт злочину – спеціальний, ним була посадова особа, якій було ввірене майно за посадою. Із суб'єктивної сторони злочину форма вини у диспозиції ст. 186 КК УСРР 1922 р. не визначалася. Проте можна припустити, що форма вини в цьому складі злочину умисна. Отже, цей злочин частково охоплював дії, передбачені ст. 210 чинного КК.

Дії з нецільового використання бюджетних коштів за КК УРСР 1927 р. кваліфікувалися за наявності інших ознак цього злочину за ст. *104 цього кодексу як привласнення або розтрата службовою особою грошей, цінностей або іншого майна, якими вона відала через своє службове становище [11].

О.В. Тихонова зазначає, що до кінця XX ст. не існувало окремих норм, що передбачали кримінально-правовий захист бюджетної системи держави. Однак протиправні діяння, що порушували законодавство про бюджетну систему України, підпадали під ознаки діянь, передбачених ст. 165 та ст. 166 КК УРСР 1960 р. Ці статті передбачали кримінальну відповідальність за привласнення ввіреного майна або за перевищення особою влади [6, с. 6]. Проте таке судження потребує уточнення, оскільки ст. 165 та ст. 166 КК УРСР 1960 р. передбачали кримінальну відповідальність за зловживання владою або службовим становищем та за перевищення влади або службових повноважень відповідно; а з 1 вересня 1995 р. у зв'язку зі внесенням змін до КК УРСР 1960 р. – за зловживання владою або посадовим становищем та за перевищення влади або посадових повноважень відповідно [12]. Протиправні діяння, що порушували законодавство про бюджетну систему України, підпадали також під ознаки злочинів, передбачених ст. 84 або ст. 86-1 КК УРСР 1960 р., тобто розкрадання державного або громадського майна шляхом привласнення, розтрата або зловживання службовим (посадовим) становищем або розкрадання державного або колективного майна в особливо великих розмірах.

Тому, на нашу думку, протиправні діяння, що порушували законодавство про бюджетну систему України, за наявності інших ознак підпадали під ознаки злочинів, передбачених ст. 84 або ст. 86-1 та/або ст. 165 або ст. 166 КК УРСР 1960 р., як розкрадання державного або громадського майна шляхом привласнення, розтрата або зловживання службовим (посадовим) становищем або розкрадання державного або колективного майна в особливо великих розмірах та/або зловживання владою або службовим (посадовим) становищем, або перевищення влади або службових (посадових) повноважень відповідно.

Четвертий етап – встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про бюджетну систему (кінець XX – початок XXI ст.). На початку 90-х рр. XX ст., ставши на новий історичний етап, Україна розпочала бюджетну реформу, що забезпечувалась системою заходів, спрямованих на перетворення та удосконалення бюджетної політики. Був прийнятий 5 грудня 1990 р. Закон УРСР «Про бюджетну систему України». У ст. ст. 18, 39 цього нормативно-правового акта зазнача-

лось, що кошти державного бюджету України витрачаються лише на цілі і в межах, затверджених Законом України про Державний бюджет України, а за порушення законодавства про бюджетну систему посадові органи державної виконавчої влади несуть дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність [13]. Прийняття Конституції України 1996 р. стало одним із основних заходів удосконалення відносин у сфері формування, розподілу та виконання бюджету України. А ст. 95 Основного Закону зазначає цільовий характер державних видатків із бюджету [14].

Тому, надаючи значущості самій бюджетній системі, а також її охороні, законодавець 7 жовтня 1997 р. Законом України «Про внесення змін до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів України щодо посилення боротьби з порушеннями бюджетного законодавства» вніс зміни до чинного КК і вперше в історії кримінального законодавства України у ст. 80-3 пункту 2 «Інші злочини проти держави» глави 1 «Злочини проти держави» КК 1960 р. встановив відповідальність за порушення законодавства про бюджетну систему України.

Кримінальне законодавство того часу потребувало глобальних змін, оскільки не відповідало ані потребам суспільства, ані потребам держави. Тому 5 квітня 2001 р. був прийнятий новий КК, що набув чинності 1 вересня 2001 р., який діє донині [15]. Цей нормативно-правовий акт у ст. 210 передбачав кримінальну відповідальність за порушення законодавства про бюджетну систему.

Але нормотворча діяльність держави не зупинялась, і Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Бюджетного кодексу України» від 8 липня 2010 р. були внесені зміни до ст. 210 КК. Цей закон змінив назву та абз. 1 ч. 1 ст. 210 КК і тим самим передбачив кримінальну відповідальність за «нецільове використання бюджетних коштів...».

Висновки. Виходячи з вищенаведеного, можна сказати, що історія встановлення та розвитку норм, що передбачають кримінальну відповідальність за «нецільове використання бюджетних коштів...», охопила дуже тривалий проміжок часу. Бюджет як невід'ємний складник держави передбачає наявність певних відносин та їх охорону. Перебуваючи на певних етапах історичного розвитку, Україна, починаючи з середини XVIII ст., мала у кримінальному законодавстві норми, які передбачали відповідальність за злочини про розтрату бюджетних коштів. І тільки у 2010 р. у КК України відбулося остаточне закріплення у ст. 210 кримінальної відповідальності за «нецільове використання бюджетних коштів...».

Генезу кримінальної відповідальності за «нецільове використання бюджетних коштів...» можна поділити на чотири основних її етапи – 1) етап виникнення кримінальної відповідальності за крадіжство у вітчизняному кримінальному законодавстві (середина XVIII – перша половина XIX ст.); 2) етап розвитку кримінальної відповідальності за розкрадання у сфері державної та громадської служби (середина XIX – початок XX ст.); 3) етап кваліфікації нецільового використання бюджетних коштів як розкрадання та/або службових (посадових) злочинів (XX ст.); 4) етап встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про бюджетну систему (кінець XX – початок XXI ст.).

Список використаних джерел:

1. Сташис В.В. Шляхи оновлення кримінального законодавства України / В.В. Сташис, М.І. Бажанов // Вісник Академії правових наук України. – 1993. – Вип. 1. – С. 112–121.
2. История советского уголовного права / Герцензон А.А., Грингауз Ш.С., Дурманов Н.Д., Исаев М.М. и др. – М. : Юрид. изд-во МЮ СССР, 1948. – 466 с.
3. Кундеус В.Г. Становлення та історичний розвиток кримінальної відповідальності за викрадення (середина XVIII – початок XX ст.) / В.Г. Кундеус // Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ. – 2007. № 37. – С. 92–97.
4. Борьба с преступностью в Украинской ССР / автор очерка и составитель документов профессор П.П. Михайленко. – Т. 1 (1917–1925 гг.). – К. : КВШ МООН СССР, 1966. – 831 с.
5. Терлюк І.Я. Огляд історії кримінального права України : навчальний посібник. – Львів : Ліга-Прес, 2007. – 92 с.
6. Тихонова О.В. Кримінальна відповідальність за порушення законодавства про бюджетну систему України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О.В. Тихонова. – К. : Київський нац. ун-т внутр. справ, 2009. – 20 с.
7. Трубін І. Загальна характеристика норм кримінально-правової охорони бюджетних відносин в Україні в XVIII-XIX ст. / І. Трубін // Підприємництво, господарство і право : науково-практичний господарсько-правовий журнал. – 2007. – № 7. – С. 15–18.
8. Іванов В.М. Історія держави і права України : підручник / В.М. Іванов. – К. : КУП НАНУ, 2013. – 892 с.
9. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных и Устав о наказаниях мировыми судьями налагаемых. – [4-е изд.]. – М. : Типография В. Готье, на Кузнецк. мосту, А. Торлецкого, 1872. – 113 с.
10. Єпіфанов А.О. Бюджет України : монографія : у 2 кн. / А.О. Єпіфанов, І.І. Д'яконова, І.В. Сало. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. Книга перша : Бюджет – головна ланка фінансів держави. – 2010. – 201 с.

11. Кримінальний Кодекс УРСР : затверджений Центральним Виконавчим Комітетом Української РСР 8 червня 1927 р. / 3. У. УРСР. 1927. – № 26–27. – Ст. 131 (Офіційний текст із змінами і доповненнями на 1 листопада 1949 р., з постатейними матеріалами і додатками). – К. : Держ. видав. політ. літер. УРСР, 1950. – 172 с.

12. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності посадових осіб : Закон України від 11 липня 1995 р. № 282/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 29. – Ст. 216.

13. Про бюджетну систему України : Закон України від 5 грудня 1990 р. № 512-ХІІ (з наступними змінами) // Відомості Верховної ради УРСР. – 1991. – № 1. – Ст. 42. – втратив чинність.

14. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (з наступними змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

15. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-ІІІ (з наступними змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

УДК 343.3

ШМЕРЕЦЬКИЙ Є.Є.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛОЇ ВІД ЗГВАЛТУВАННЯ

У статті розглядаються особливості психологічно насиченої слідчо-розшукової дії – допиту потерпілої від зґвалтування. Характеризуючи процес установлення й підтримання психологічного контакту в ході проведення допиту потерпілої, автор обґрунтовує необхідність введення в предметне поле дослідження поняття «комунікативний контакт». Зазначене поняття повністю охоплює психологічну сутність перцептивної, когнітивної й інтерактивної функцій професійного спілкування в ситуаціях прямого чи опосередкованого протистояння сторін. Розглядаються три ймовірні моделі ставлення потерпілої до кримінального провадження, що зумовлюють стратегію й тактику здійснення допиту в ході розслідування зґвалтувань.

Ключові слова: зґвалтування, допит потерпілої, комунікативний контакт, психологічний вплив.

В статье рассматриваются особенности психологически насыщенного следственно-розыскного действия – допроса потерпевшей от изнасилования. Характеризуя процесс установления и поддержания психологического контакта в ходе допроса потерпевшей, автор обосновывает необходимость введения в предметное поле исследования понятия «коммуникативный контакт». Это понятие полностью охватывает психологическую сущность перцептивной, когнитивной и интерактивной функций профессионального общения в ситуациях прямого или косвенного противостояния сторон. Рассматриваются три возможные модели отношения потерпевшей к уголовному производству, обуславливающие стратегию и тактику осуществления допроса в ходе расследования изнасилований.

Ключевые слова: изнасилование, допрос потерпевшей, коммуникативный контакт, психологическое воздействие.

In the article the features of psychologically rich investigative and search actions – questioning the victim of rape. Describing the process of establishing and maintaining psychological contact during the questioning of the victim, the author substantiates the need for research in the subject field the term “communicative contact”. The above concept fully embraces a psychological essence of perceptual, cognitive and interactive features for professional communication in situations of direct or indirect opposition parties. There are three possible models victim’s attitude to the criminal proceedings that determine strategy and tactics of implementation questioning in the investigation of rape.

Key words: rape examination of the victim, communicative contact psychological impact.